

DESCARTES, R. Meditacions metafísiques

Text 1

Ja fa algun temps que m'he adonat que, des de ben jove, he admès moltes opinions falses com a vertaderes, i que allò que després he construït sobre principis tan poc sòlids havia de ser molt dubtós i incert; i des d'aleshores he considerat que em calia proposar-me seriosament, un cop a la vida, desfer-me de totes les opinions en les quals havia cregut anteriorment, i tornar a començar des dels fonaments, si volia establir alguna cosa sòlida i permanent en les ciències.

Text 2

Tot allò que jo he admès fins al moment present com allò més veritable i segur, ho he après dels sentits o pels sentits. Ara bé, he comprovat alguna vegada que aquests sentits eren enganyadors, i és usar la prudència no confiar mai del tot en aquells que ens han enganyat un cop. Però, malgrat que els sentits ens enganyen de vegades, pel que fa a les coses poc sensibles i molt allunyades, se'n troben potser moltes altres de les quals hom no pot dubtar raonablement encara que les coneguem per llur mitjà. Per exemple, que jo soc aquí, assegut a prop del foc, vestit amb una bata, amb aquest paper a les mans, i altres coses d'aquesta natura? I com podria negar que aquestes mans i aquest cos són meus?, si no és, potser, que em comparo amb aquests insensats el cervell dels quals es troba tan enterbolit i ofuscat pels negres vapors de la bilis, que asseguruen continuament que són reis, quan són molt pobres, que vesteixen or i porpra, quan van tots nus, o que s'imaginin que són cànirs o que tenen el cos de vidre. En fi; són folls, i jo seria tan extravagant com ells si em deixés dur pel seu exemple.

Text 3

Tanmateix, aquí cal que consideri que soc un home, i, per consegüent, que tinc el costum de dormir i representar-me en els meus somnis les mateixes coses, o de vegades de menys versemblants, que aquests insensats, quan vetllen. Quants cops m'ha passat que somiava, de nit, que era en aquest lloc, que anava vestit, que era a prop del foc, encara que anava nu dins del llit? Em sembla ara que no és pas amb els ulls adormits que miro aquest paper. Que aquest cap que remoc no esta gens endormiscat, que és amb intenció i amb un propòsit deliberat que estenc aquesta ma i que la sento: el que s'esdevé durant el somni no sembla ni tan clar ni tan distint com tot això. Però, pensant-hi acuradament, recordo haver estat equivocat sovint, mentre dormia, per il·lusions semblants. I aturant-me en aquest pensament veig tan clarament que no hi ha indicis concloents ni marques prou certes per les quals hom pogués distingir amb netedat la vetlla del somni, que resto estupefacte; l'esbalaiement és tal que gairebé és capaç de persuadir-me que estic dormint.

Text 4

Es per això, potser, que no conclourem malament d'aquí si diem que la Física, l'Astronomia, la Medicina i totes les altres ciències que depenen de la consideració de les coses compostes són força dubtoses i incertes; però que l'aritmètica, la geometria, i les altres ciències d'aquesta natura, que tracten de coses força simples i força generals, sense fer gaire problema sobre si són a la natura o no hi són, contenen alguna cosa certa i indubtable. Perquè, tant si vetllo com si dormo, dos i tres sempre sumaran cinc, i el quadrat no tindrà mai més de quatre costats; i no sembla pas possible que aquestes veritats tan aparents puguin ésser sospitoses d'alguna falsedat o incertesa.

Text 5

Tanmateix, fa molt de temps que tinc al meu esperit certa opinió, que hi ha un Déu que ho pot tot, i pel qual jo he estat creat i produït tal i com jo soc. Per tant, qui em pot assegurar que aquest Déu no hagi fet que no hi hagi cap terra, cap cel, cap cos extens, cap figura, cap grandària, cap lloc i que, tanmateix, jo tingui els sentiments de totes aquestes coses, i que tot això no em sembla existir altrament a com jo ho veig? I, fins i tot, com jo jutjo de vegades que els altres s'enganyen, àdhuc en les coses que pensen saber amb la màxima certesa, potser ell ha volgut que m'equivoqui totes les vegades que jo faig la suma de dos més tres, o que compto els costats d'un quadrat, o que jutjo sobre alguna cosa encara més fàcil, si és que hom pot imaginar res encara més fàcil que això.

Text 6

Suposaré doncs que hi ha, no un Déu veritable, que és la font sobirana de la veritat, sinó cert geni maligne, no menys astut i enganyador que poderós, que ha emprat tota la seva indústria a enganyar-me. Pensaré que el cel, l'aire, la terra, els colors, les figures, els sons i totes les coses exteriors que veiem no són altra cosa que il·lusions i enganys, dels quals se serveix per sorprendre la meua credulitat. Consideraré que jo mateix no tinc mans, ulls, carn, sang, que no tinc cap sentit, sinó que crec falsament que tinc totes aquestes coses. Romandré obstinadament lligat a aquest pensament; i si, per aquest mitjà, no és pas al meu poder arribar al coneixement de cap veritat, si més no és al meu abast suspendre el meu judici. És per això que em posaré en guàrdia acuradament per no admetre en la meua creença cap falsedat i prepararé tan bé el meu esperit per a totes les astúcies d'aquest gran enganyador, que, per poderós i astut que sigui, mai no em podrà imposar res.

Text 7

Però què sé jo si no hi ha alguna altra cosa diferent de les que acabo de jutjar incertes, de la qual hom no pugui tenir el menor dubte? No hi ha Déu, o algun altre poder, que em posa a l'esperit aquests pensaments? Això no és necessari; atès que potser jo soc capaç de produir-los per mi mateix. Jo, si més no, no soc alguna cosa? Però ja he negat que tingués cap sentit ni cap cos. Dubto ara, perquè, que se'n segueix d'aquí? Soc jo de tal manera dependent del cos i dels sentits que no pugui ésser sense ells? Però jo m'he persuadit que no hi havia res de res al món, que no hi havia cap cel, cap terra, cap esperit, ni cap cos; no m'he persuadit doncs també que jo no era? No, certament, jo era sense dubte, si m'he persuadit, o solament si he pensat alguna cosa. Però hi ha una mena, no sé quina, d'enganyador molt poderós i molt astut, que empra tota la seva indústria a enganyar-me sempre. No hi ha doncs cap dubte que jo soc, si ell m'enganya; i que m'enganyi tant com vulgui, que mai no podrà fer que jo no sigui res, en tant que jo pensi ésser alguna cosa. De manera que després d'haver-hi pensat bé i d'haver examinat acuradament totes les coses, cal a la fi concloure i tenir per constant que aquesta proposició "Jo soc, jo existeixo", és necessàriament veritable, totes les vegades que la pronuncio, o que la concebo en el meu esperit.

Text 8

Estic cert que soc una cosa que pensa; però no sé doncs també què és el que es requereix per a ésser cert d'alguna cosa? En aquest primer coneixement, no s'hi troba res més que una clara i distinta percepció d'allò que conec; la qual de veritat no fora suficient per a assegurar-me que és veritable, si es pogués esdevenir que una cosa que jo concebés així clarament i distintament resultés falsa. I, per tant, em sembla que ja puc establir com a regla general que totes les coses que concebem força clarament i amb força distinció, són totes veritables.

Text 9

Ara bé, d'aquestes idees, les unes semblen ésser nascudes amb mi, les altres ésser alienes i venir de fora, i les altres ésser fetes i inventades per mi mateix. Car, si jo tinc la facultat de concebre això que hom anomena, en general, una cosa, o una veritat, o un pensament, em sembla que no tinc pas això d'enlloc més que de la meva natura pròpia. Però si sento un brogit, si veig el sol, si sento la calor, fins ara he jutjat que aquests sentiments provenien d'algunes coses que existien fora de mi; i, en fi, em sembla que les sirenes, els hipogrifs i totes les quimeres semblants són ficcions i invencions del meu esperit. Però també potser em podria persuadir que totes aquestes idees són del gènere que he anomenat alienes, i que venen de fora, o bé que totes elles han nascut amb mi, o bé que totes elles han estat fetes per mi, car jo no he descobert encara clarament llur veritable origen.

Text 10

Em resta només examinar de quina manera he adquirit aquesta idea. Perquè no l'he rebuda pas pels sentits, i ella mai no s'ha ofert a mi sense esperar-la, així com fan les idees de les coses sensibles, quan les coses es presenten o semblen presentar-se als òrgans exteriors dels meus sentits. Tampoc no és pas una pura producció o ficció del meu esperit; car no és en el meu poder disminuir-hi o afegir-hi alguna cosa. I per consegüent no resta cap altra cosa a dir, sinó que, com la idea de mi mateix, és nascuda i produïda des que jo ha estat creat.

Text 11

Per tant no resta més que la sola idea de Déu, en la qual cal considerar si hi ha alguna cosa que no pugui venir de mi mateix. Pel nom de Déu entenc una substància infinita, eterna, immutable, independent, omniscient, omnipotent, i per la qual jo mateix i totes les altres coses que són (si és veritat que n'hi ha que existeixen) han estat creades i produïdes. Ara bé, aquests avantatges són tan grans i tan eminents, que com més atentament els considero, menys em persuadeixo que la idea que en tinc pugui tenir el seu origen en mi mateix. I per consegüent, cal concloure necessàriament de tot el que he dit abans, que Déu existeix; car, encara que la idea de la substància sigui en mi, fins i tot que jo soc una substància, no tindria tanmateix la idea d'una substància infinita, ja que jo soc un ésser finit, si no hagués estat posada en mi per alguna substància que fos veritablement infinita.

Text 12

I tota la força de l'argument que he usat aquí per provar l'existència de Déu, consisteix en això: que reconec que no seria possible que la meva natura fos tal i com és, és a dir, que tingués en mi la idea d'un Déu, si Déu no existís veritablement; aquest mateix Déu, dic, la idea del qual és en mi, és a dir, que posseeix totes aquestes altes perfeccions, de les quals el nostre esperit pot ben bé tenir alguna idea sense tanmateix comprendre-les totes, que no és subjecta a cap manca, i que no té cap de les coses que tenen alguna imperfecció. D'on és prou evident que no pot ésser enganyador, puix que la llum natural ens ensenya que l'engany depèn necessàriament d'alguna manca.

Text 13

Ara bé, si només del fet que puc treure del meu pensament la idea d'alguna cosa, se'n segueix que tot el que reconec que pertany clarament i distintament a aquesta cosa li pertany efectivament, no puc treure d'això un argument que és una prova demostrativa de l'existència de Déu? És cert que no trobo pas menys en mi la seva idea, és a dir, la idea d'un ésser sobiranament perfecte, que la de la figura o nombre que sigui. I no conec pas menys clarament i distintament que una existència actual i eterna pertany a la seva natura, que conec que tot el que puc demostrar d'alguna figura o d'algun nombre, pertany veritablement a la natura d'aquesta figura o d'aquest nombre. I, per tant, encara que tot el que he conclòs en les meditacions precedents no fos pas veritable, l'existència de Déu ha de passar en el meu esperit si més no per tan certa, com ja he estimat fins aquí totes les veritats de les matemàtiques, que no es refereixen més que als nombres i les figures: be que de veritat això no sembla completament manifest, sinó que sembla tenir alguna aparença de sofisma. Car havent-se acostumat en totes les altres coses a fer la distinció entre essència i existència, em persuadeixo fàcilment que l'existència pot ésser separada de l'essència de Déu i que així hom pot concebre Déu com no essent actualment. Però tanmateix, quan hi penso amb una mica més d'atenció, trobo manifestament que l'existència no pot tampoc ésser més separada de l'essència de Déu que de l'essència d'un triangle que la grandària dels seus tres angles és igual a dos rectes, o be de la idea d'una muntanya la idea d'una val; de manera que no hi ha menys repugnància de concebre un Déu (és a dir, un ésser sobiranament perfecte) al qual manca l'existència (és a dir, al qual manca alguna perfecció), que de concebre una muntanya que no tingui vall.

Text 14

[...] La idea d'un ésser complet i independent, és a dir, de Déu, es presenta al meu esperit amb molta distinció i claredat; i només del fet que aquesta idea es trobi en mi, o bé que jo soc o existeixo, ja que posseeixo aquesta idea, concloc tan evidentment l'existència de Déu, i que la meva depèn completament d'ell, en tots els moments de la meua vida, que no penso que l'esperit humà pugui conèixer res amb més evidència i certesa. I ja em sembla que descobreixo un camí que ens conduirà d'aquesta contemplació del veritable Déu (en el qual estan inclosos tots els tresors de la ciència i la saviesa) al coneixement de totes les altres coses de l'Univers. Car, en primer lloc, reconec que és impossible que mai m'enganyi, puix que en tot frau i engany s'hi troba alguna força d'imperfecció. I encara que sembla que poder enganyar sigui una marca de subtilesa, o de poder, tanmateix, voler enganyar dona testimoni sens dubte de feblesa de malícia. I, per tant, això no es pot trobar en Déu.

Text 15

Així conec que l'error, en tant que tal, no és pas una cosa real que depèn de Déu, sinó que és solament un defecte; i, per tant, que no tinc necessitat per errar d'algun poder que m'hagi estat donat per Déu particularment per aquest efecte, sinó que s'esdevé que m'equivoco perquè la potència que Déu m'ha donat per a discernir el veritable del fals no és en mi infinita.

Text 16

De tot això reconec en mi que ni la potència de voler, la qual he rebut de Déu, no és en ella mateixa la causa dels meus errors, car és molt ampla i molt perfecta en la seva espècie; ni tampoc la potència d'entendre o concebre: car no concebent res que per mitjà d'aquesta potència que Déu m'ha donat per concebre, sens dubte tot el que jo concebo ho concebo com cal, i no és possible que m'equivocui en això. D'on neixen doncs els meus errors? És només d'això: a saber que, essent la voluntat molt més ampla i extensa que l'enteniment, no la continc en els mateixos límits, sinó que l'estenc també a les coses que no entenc; a les quals, essent de si indiferent, ella s'extravia fàcilment, i tria el mal pel bé, o el fals pel cert. La qual cosa fa que m'equivocui i pequi.

Text 17

I certament no n'hi pot haver altra que aquesta que he explicat; car totes les vegades que retinc la meua voluntat així en els límits del meu coneixement, que no fa judici sinó de les coses que li són clarament i distintament representades per l'enteniment, no pot donar-se que jo m'equivocui, perquè tota concepció clara i distinta és sense dubte quelcom real i positiu, i per tant no pot tenir el seu origen en el no-res, sinó que necessàriament ha de tenir Déu com el seu autor, Déu, dic, que, essent sobiranament perfecte, no pot ésser causa de cap error, i per consegüent, cal concloure que una concepció tal o un judici tal és veritable. A més, no he après avui solament que cal que eviti per no errar més, sinó també que haig de fer per arribar al coneixement de la veritat. Car certament hi arribaré, si aturo suficientment la meua atenció sobre totes les coses que concebre perfectament, i si les separo de les altres que no comprenc sinó amb confusió i obscuritat.